

УДК 376-056.45(569.4)

ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ В ІЗРАЇЛІ

О. В. Золотарьова

ORCID 0000-0002-0452-1722

У статті проаналізовано практику виховання лідерських здібностей як ефективного сучасного засобу розвитку обдарованих школярів в державі Ізраїль. Встановлено, що вихованням лідерства в Ізраїлі займаються цілеспрямовано з метою формування майбутньої національної еліти країни. Найбільшу складність становить розробка механізмів виявлення таких дітей, оскільки навіть сучасні психолого-педагогічні тести не завжди здатні визначити даний тип обдарованості. Робота з обдарованими дітьми передбачає одночасний розвиток їх інтелектуальних здібностей та виховання окремих особистісних якостей. Майбутні лідери мають демонструвати високі досягнення не лише в академічній, а й у соціальній сфері, тому розвиток лідерства відбувається також завдяки певній суспільній роботі та волонтерству. В країні діють спеціальні програми, що спрямовані на виявлення та розвиток лідерського потенціалу школярів. Однією з них є інноваційна програма розвитку лідерства «Leading for Excellence» учнів середніх та старших класів. Концепція цієї унікальної програми передбачає залучення школярів до багатокультурної моделі спілкування з такими ж як вони учнями з різних країн світу з метою обміну думками щодо покращення нашого світу. Співпраця, зустрічі та обмін думками під час роботи учнів над своїми проектами сприяють освітньому, науковому і культурному обміну між країнами. Виявлено головні цілі програми, принципи її роботи та переваги. Обґрунтовано необхідність впровадження державних програм розвитку лідерства в Україні, а також необхідність подальшого наукового аналізу та запозичення зарубіжних педагогічних здобутків у цьому напрямку.

Ключові слова: Ізраїль, виховання, лідерство, лідерські здібності, програми розвитку лідерства, обдаровані школярі.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Багато країн дійшли висновків, що найкращим способом забезпечити країну лідерами, які би відповідали її національним інтересам, є цілеспрямоване виховання дітей та

учнівської молоді, що мають видатні лідерські здібності. Завдання сучасної педагогіки – знайти ефективні шляхи пошуку та надання відповідної педагогічної підтримки молодому поколінню, що має лідерський потенціал.

Україна багата на людські ресурси, проте, як демонструють події останніх років, відчуває брак нових сильних лідерів, здатних одночасно відстоювати суспільні інтереси всередині країни та національні інтереси на світовій арені. З огляду на це, набуває актуальності питання вивчення та можливого запозичення позитивного педагогічного досвіду окремих країн, однією з яких є держава Ізраїль. Вивчення ізраїльської науково-педагогічної літератури показало, що країна приділяє пошуку та розвитку школярів і учнівської молоді, які мають лідерську обдарованість, особливу увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Останніми роками в Україні прийнято багато важливих документів, що сприяють вдосконаленню виховання дітей та учнівської молоді. Прикладами можуть слугувати Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Національна програма виховання в Україні, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки та інші. Зважаючи на необхідність проведення подальших якісних змін в українській системі навчання та виховання молодого покоління, доречним є звернення до вивчення та аналізу зарубіжного педагогічного досвіду розвинених країн, однією з яких є Ізраїль. Предметом особливої зацікавленості є ізраїльська практика розвитку лідерської обдарованості школярів.

Різним аспектам педагогічної підтримки обдарованих дітей та учнівської молоді в Ізраїлі присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців як В. Алфімов, В. Бейзеров, В. Громовий, М. Міленіна, J. Gyori, A. Frank, P. Hemmings, R. Milgram, A. Passow та ін. Питаннями лідерської обдарованості та розвитку лідерських якостей школярів присвячено роботи таких українських науковців як Д. Алфімов, В. Бажанюк, К. Каменева, Л. Шевчук та ін. Проте існує необхідність наукового аналізу зарубіжних педагогічних здобутків, зокрема Ізраїлю, з виховання лідерських здібностей обдарованих учнів з метою забезпечення країни лідерами, які відповідають очікуванням сучасного суспільства і є запорукою захисту національних інтересів держави.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив визначити протиріччя, що існують між: 1) сучасним запитом українського суспільства на національних лідерів нової формації та відсутністю цілеспрямованої державної програми з пошуку та виховання

дітей та учнівської молоді, які мають лідерські здібності; 2) бажанням застосовувати педагогічний досвід держави Ізраїль з вирішення проблем ефективного пошуку і виховання майбутніх лідерів серед школярів та учнівської молоді і недостатньою кількістю вітчизняних наукових робіт з вивчення ізраїльського педагогічного досвіду такої роботи.

Мета статті – проаналізувати практику виховання лідерських здібностей як засобу всебічного розвитку обдарованих школярів в Ізраїлі.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Робота з обдарованими дітьми передбачає одночасний розвиток їх інтелектуальних здібностей та виховання окремих особистісних якостей. Майбутні лідери мають демонструвати високі досягнення не лише в академічній, а й у соціальній сфері, оскільки саме соціальна значущість діяльності справжнього лідера є надважливою. В обдарованих дітях важливо виховувати розуміння того, що їх особливі здібності є по-справжньому важливими лише за умови, що вони слугують людям і країні, відповідають загальнолюдським цінностям та високим моральним вимогам.

Вихованням лідерської обдарованості ізраїльські педагоги займаються цілеспрямовано і професійно. В країні діють спеціальні програми, що спрямовані на виявлення та розвиток лідерського потенціалу школярів та учнівської молоді. Проте найбільшу складність становить розробка механізмів виявлення таких дітей, оскільки навіть сучасні психолого-педагогічні тести не завжди здатні визначити даний тип обдарованості. Разом з тим, аналіз педагогічної літератури показує, що є певні особистісні якості, які свідчать про наявність лідерського потенціалу. Серед них виділяють: високі інтелектуальні здібності, загострене відчуття відповідальності, сміливість у прийнятті рішень, вміння ефективно спілкуватися і співпрацювати, переконувати і впливати на людей, генерувати ідеї та знаходити нові шляхи вирішення проблем. Саме з метою виявлення та розвитку таких здібностей, департамент обдарованих учнів Міністерства освіти Ізраїлю розробив спеціальні програми для учнів початкової та середньої шкіл. Метою таких програм є допомога обдарованим дітям в розкритті їх лідерського потенціалу шляхом одночасного розвитку академічних та соціальних здібностей. Серед соціальних здібностей можна назвати чутливість до потреб інших, добровільну суспільну діяльність (волонтерство), вміння приймати і поважати людську різноманітність, відповідальність, особистісні й соціальні зобов'язання, співчуття та ін. (Rachmel & Zorman, 2002, с. 119-125). Завдання програми полягає у тому, щоб допомогти обдарованим учням використовувати свій академічний і соціальний потенціал шляхом

виконання певних суспільних завдань. Дітей залучають до прикрашання закладів для розумово відсталих дітей, до участі у благодійних концертах, виставах, ярмарках тощо. Суспільна діяльність допомагає виховувати в дітях бажання допомагати і приносити користь, отримуючи задоволення від такої роботи. Прикладом може слугувати центр розвитку обдарованих учнів, що діє на базі коледжу Тель-Хай (Tel-Hai College). Тут школярі готують драматичні постанови разом з дорослими жителями міста. Учні коледжу Офек (Ofek College) в Єрусалимі створюють і транслюють радіопрограму на суспільному каналі, де вони підіймають актуальні для підлітків теми (Rachmel, & Zorman, 2002, с. 119-125). Програма допомагає виховувати в обдарованих дітях відкритість для оточуючих, толерантність, вміння розуміти інших. Педагогічний досвід доводить, що діти залюбки витрачають час на волонтерську роботу, оскільки дуже чуйно ставляться до проблем навіть незнайомих людей.

Одним з найбільш дієвих засобів розвитку соціальної відповідальності обдарованих дітей є залучення їх до наукових досліджень на суспільно значущі теми, наприклад, Голокосту, екологічних проблем та ін. Школярів активно залучають до спілкування з дітьми, що мають особливі потреби, з людьми похилого віку. Педагогічні спостереження показали, що приблизно 80% школярів продовжують виконувати суспільно корисну роботу навіть після закінчення терміну роботи за проектом, за яким вони починали її виконувати. Висновок полягає у тому, що у дітей може формуватися потреба у допомозі тим, хто її потребує. Ізраїльські програми розвитку лідерства розраховані на широке коло школярів, а розвитком лідерських здібностей в певній мірі займаються усі освітні заклади для обдарованих дітей.

Однією з найбільш успішних програм для школярів в Ізраїлі є інноваційна програма розвитку лідерства "Leading for Excellence". Цільовою аудиторією програми є учні середніх і старших класів. Метою програми є ефективний розвиток лідерських здібностей у школярів та набуття ними спеціальних навичок, а саме: пізнання себе, формування самовпевненості, розвиток творчих здібностей, вміння працювати в команді, вміння вільно висловлюватися рідною та іноземними мовами, критично мислити, вести за собою суспільство, генерувати ідеї, брати на себе відповідальність, бути сміливими, поміркованими та наполегливими, соціально відповідальними, витримувати тиск та конкуренцію, вміти розв'язувати проблеми та приймати рішення, мислити інтересами країни і світу. Програму розроблено з урахуванням сучасних навчально-виховних методів на базі оригінальних освітніх моделей, що їх розроблено та апробовано у Сполучених Штатах Америки та Ізраїлю. Програма "Leading for Excellence"

розрахована на учнів 7-12 класів, що є відмінниками або мають високі академічні досягнення та видатні здібності. Концепція цієї унікальної програми передбачає залучення школярів до багатокультурної моделі спілкування з такими ж як вони учнями з різних країн світу за допомогою Скайп (Skype) технологій, електронної пошти та соціальної мережі Фейсбук (Facebook) з метою обміну думками щодо покращення нашого світу. Співпраця, зустрічі та обмін думками під час роботи школярів над своїми проектами сприяють освітньому, науковому і культурному обміну між країнами.

Серед цілей програми Х. Відергор (Vidergor, 2013) називає такі:

- розвиток та удосконалення лідерського потенціалу у підлітків;
- забезпечення рівних можливостей реалізації лідерських та інших здібностей;
- підвищення цінності таких понять як рівність, демократія, мораль та соціальна відповідальність;
- сприяння розумінню, повазі та вмінню цінувати інші культури;
- набування навичок XXI століття за допомогою передових технологій і мов.

Програма "Leading for Excellence" працює за принципом шістьох кіл. Учні розвивають та вдосконалюють свої лідерські здібності та навички в рамках завдань, що передбачають навчання протягом шести років. Кожний рік – це окреме коло. Перше – це коло самопізнання та індивідуального розвитку, друге коло – сім'я і клас, третє – школа, четверте коло – суспільство, п'яте – країна проживання, а шосте коло – це весь світ (див. рис. 1).

Навчально-розвивальна модель програми структурована і зрозуміла, її легко піддавати аналізу. Протягом другого і третього кіл учні зустрічаються кожного тижня на дві години. Протягом четвертого і п'ятого кіл учні вже формують лідерські команди, які співпрацюють над спільними проектами. Шосте коло розраховано на учнів дванадцятого класу. У цьому колі учні створюють проекти, над якими працюють зі школярами з інших країн. Роботою над такими проектами вони готують підґрунтя для міжнародних конкурсних проектів та конференцій з розвитку лідерства. На кожному етапі школярі створюють певний продукт своїх знань або вмінь та презентують його іншим учням і вчителю, які оцінюють його на підставі заздалегідь визначених критеріїв, погоджених з усіма сторонами.

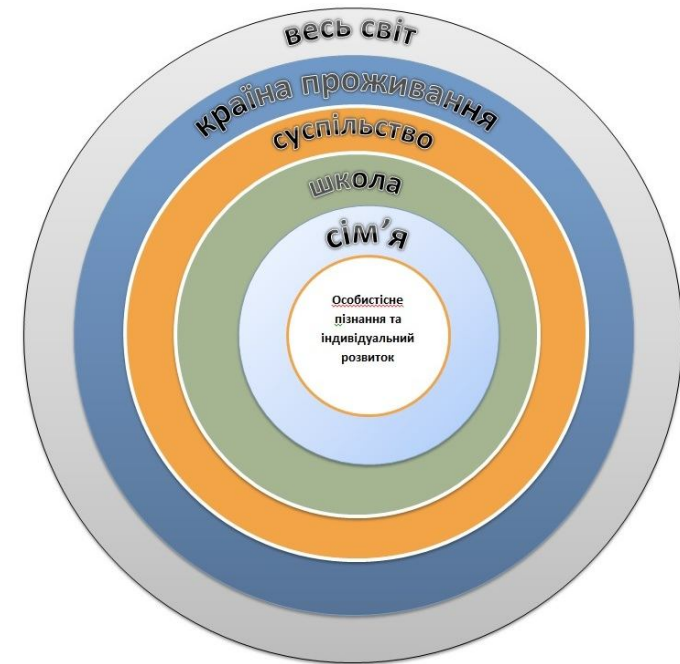

Рис. 1. Програма «Leading for Excellence» з розвитку лідерської обдарованості, що працює за принципом шести кіл (Золотарьова, 2017, с. 224)

Серед переваг програми "Leading for Excellence" ізраїльський науковець, професор Х. Відергор (Vidergor, 2013) визначає наступні: спілкування між двома або більше командами з різних країн відбувається англійською, що сприяє вмотивованому вивченню автентичної мови; включення багатокультурних аспектів (традиції, віра, культура) та спільних тем сприяє взаєморозумінню та взаємодії; розвиток таких навичок, як незалежне мислення, вміння вирішувати проблеми, прогнозування результатів готують учнів до відповідальності за своє майбутнє.

«Аналіз програми «Leading for Excellence» доводить, що вона є однією з найбільш інноваційних, довготривалих, послідовних, комплексних програм розвитку обдарованості, що діють в Ізраїлі. Програма є зразком оригінального вирішення питання підготовки майбутніх лідерів та прикладом нової філософії освіти обдарованих учнів» (Золотарьова, 2017, с. 144).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз ізраїльської освітньо-виховної системи показав, що країна цілеспрямовано займається вихованням школярів, що мають певні лідерські здібності, як майбутню академічну, наукову, творчу та політичну еліту країни.

Для української педагогічної науки певний інтерес можуть скласти спеціальні програми розвитку лідерства для школярів та учнівської молоді, а також сучасні методи виховання толерантності, співіснування та збереження національної унікальності у полікультурному суспільстві.

Література

1. Золотарьова О. В. Педагогічна підтримка обдарованих дітей в загальноосвітніх школах Ізраїлю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2017. 222 с.
2. Landau E. Tracing leadership in gifted children. *Journal of Psychology*. 1991. # 125 (6). P. 681-689.
3. Rachmel Sh. Enhancing gifted students as path breakers. The Israeli experience. *Development of Human Potential: Investment into our Future : Proceedings of the 8th Conference of the European Council for High Ability (ECHA)*. Rhodes (Greece), 2002. P. 119-125. URL : <http://alt.bildung-und-begabung.de/verein/links/ECHA%20Proceedings.pdf>.
4. Vidergor H. Interview for the 1st Gifted Awareness Week in Germany. *The Global Center for Gifted and Talented*. Germany. June 7, 2013. URL : <http://www.gcgtc.com/services/projects/the1st-gifted-awareness-week-germany-2013/june7/interview-with-dr-hava-vidergor-israel/>.
5. Vidergor H. Erica Landau: a lifetime creative leader. *Gifted Education International*. 2014. № 30 (2). P. 136-147.

References

1. Zolotar'ova, O. V. (2017). Pedagogichna pidtrymka obdarovanykh ditey v zahal'noosvitnikh shkolakh Izrayilyu [*Pedagogical support of gifted children in comprehensive schools of Israel*] (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). Gorlovka Institute of Foreign Languages of the State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University", Kyiv (ukr).
2. Landau, E. (1991). Tracing leadership in gifted children. *Journal of Psychology*, # 125 (6), 681-689 (eng).
3. Rachmel, Sh., & Zorman, R. (2002). Enhancing gifted students as path breakers. The Israeli experience. *Development of Human Potential: Investment into our Future: Proceedings of the 8th Conference of the European Council for High Ability (ECHA)*, Rhodes (Greece), 2002, 119-125. Retrieved from <http://alt.bildung-und-begabung.de/verein/links/ECHA%20Proceedings.pdf> (eng).
4. Vidergor, H. (2013). Interview for the 1st Gifted Awareness Week in Germany. *The Global Center for Gifted and Talented*, June 7, 2013. Germany. Retrieved from <http://www.gcgtc.com/services/projects/the1st-gifted-awareness-week-germany-2013/june7/interview-with-dr-hava-vidergor-israel/> (eng).

5. Vidergor, H. (2014). Erica Landau: a lifetime creative leader. *Gifted Education International*, # 30 (2), 136-147 (eng).

ВОСПИТАНИЕ ЛИДЕРСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ КАК СПОСОБА ВСЕСТОРОННЕГО РАЗВИТИЯ ОДАРЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ В ИЗРАИЛЕ

О. В. Золотарёва

В статье проанализирована практика воспитания лидерских способностей как эффективного современного средства развития одарённых школьников в государстве Израиль. Установлено, что воспитанием лидерства в Израиле занимаются целенаправленно с целью формирования будущей национальной элиты страны. Наибольшую сложность представляет разработка механизмов выявления таких детей, поскольку даже современные психолого-педагогические тесты не всегда способны определить данный тип одарённости. Работа с одарёнными детьми предполагает одновременное развитие их интеллектуальных способностей и воспитания отдельных личностных качеств. Будущие лидеры должны демонстрировать высокие достижения не только в академической, но и в социальной сфере, поэтому развитие лидерства происходит также благодаря определённой общественной работе и волонтерству. В стране действуют специальные программы, направленные на выявление и развитие лидерского потенциала школьников. Одной из них является инновационная программа развития лидерства "Leading for Excellence" для учащихся средних и старших классов. Концепция этой уникальной программы предусматривает привлечение школьников к многокультурной модели общения с такими же, как они, школьниками из разных стран с целью обмена мнениями по улучшению нашего мира. Сотрудничество, встречи и обмен мнениями во время работы учеников над своими проектами способствуют образовательному, научному и культурному обмену между странами. Выявлены главные цели программы, принципы ее работы и преимущества. Обоснована необходимость внедрения государственных программ развития лидерства в Украине, а также необходимость анализа и заимствования зарубежных педагогических достижений в этом направлении.

Ключевые слова: Израиль, воспитание, лидерство, лидерские способности, программы развития лидерства, одарённые школьники.

NURTURING LEADERSHIP ABILITIES AS A WAY FOR COMPREHENSIVE DEVELOPMENT OF GIFTED SCHOOLCHILDREN IN ISRAEL

O. V. Zolotaryova

The article analyzes the practice of developing leadership abilities as an effective modern means of nurturing gifted schoolchildren in the state of Israel. It is established that the formation of leadership in Israel is done purposefully with the goal of forming the

future national elite of the country. The greatest difficulty is the development of ways for identifying such children, since even modern psychological and pedagogical tests are not always able to determine this type of giftedness. Work with gifted children involves the simultaneous development of their intellectual abilities and personal qualities. Future leaders must demonstrate high achievements not only in the academic but also in the social sphere, so the development of leadership involves a certain public work and volunteering. There are special programs in the country aimed at identifying and developing the leadership potential of schoolchildren. One of them is the innovative leadership development program "Leading for Excellence" for middle and high school students. The concept of this unique program provides the involvement of schoolchildren in a multicultural model of communication with the same as they are schoolchildren from different countries to exchange views on how to improve our world. Students' cooperation, meetings and exchange of opinions during the work on their projects contribute to educational, scientific and cultural exchange between countries. The main goals of the program, the principles of its work and its advantages are also revealed in the article. The necessity of introduction of state programs of leadership development in Ukraine, as well as the necessity of analyzing and borrowing foreign pedagogical achievements in this direction, is also grounded.

Keywords: *Israel, education, leadership, leadership skills, leadership development programs, gifted schoolchildren.*

Золотарьова Оксана Вікторівна – канд. пед. наук, доцент кафедри мовної підготовки ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ, Україна). E-mail: oksana.zolotarova@donntu.edu.ua

Zolotaryova Oksana Victorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associated Professor of Language Training Department of the State higher education establishment "Donetsk National Technical University" (Pokrovs'k, Ukraine). E-mail: oksana.zolotarova@donntu.edu.ua